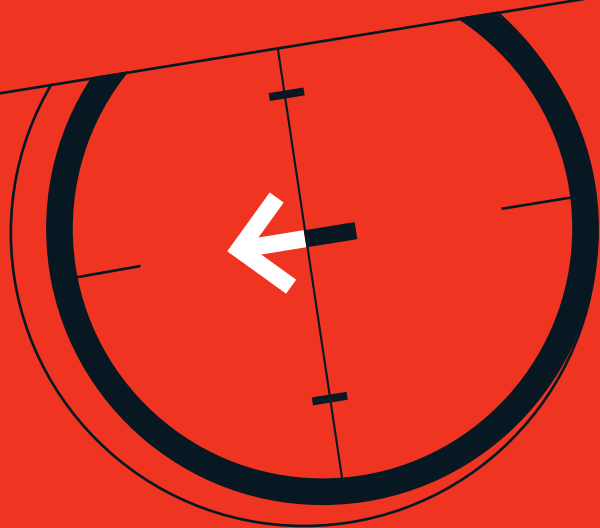

הדגדגה משחקי

מפקד 504 ובכירים נוספים ביחידת הריגול של צה"ל מספרים כיצד הם מגייסים ומפעילים אנשי צבא, ממשל ועסקים בעולם הערבי כדי שיספקו מידע מודיעיני לישראל. הם מגלים לראשונה מה הן טכניקות הפיתוי המופעלות על הסוכנים הפוטנציאליים, למה רק אחוז אחד מהמועמדים יתקבלו ליחידה, ומה המחיר הכבד שהם עלולים לשלם. אבל אם תשאלו אותם, אין בעולם תפקיד חשוב יותר ועם כל כך הרבה אדרנלין

בלעדי

חיילי 504 בתרגיל "זו
תחושה נוראית כשנופל
סוכן שאיתו בנית יחסים
של חברות ושל אמון"

הנייה, אסד ונסראללה. תחת עינים הפקוחה של אנשי 504

מאוד שמח שאולצתי לקבל את ההחלטה הזו". בתקופה שבה הוחזר א' לישראל כדי להוביל את יחידה 504 סיפרו פרסומים זרים על חשיפתה של רשת ריגול מסועפת בלבנון, שמנתה עשרות סוכנים. זו לא הייתה הפעם הראשונה ששמה הוזכר בהקשרים בעיתיים. בפברואר '96 נעצר אחמד אל-חאלק, שנשלח להתנ"קש בבכיר חיזבאללה עימאד מורנייה, והוצא להורג. בשנים '98-'99 פורסם בתקשורת כי עשרות לבנונים נעצרו בחשד ששימשו סוכנים של היחידה. לפי פרסומים בתקשורת הזרה, הם "נפלו" כוזה אחר, הועמדו לדין והוטל עליהם גור דין מוות.

הכתם הכבד ביותר על היחידה היה ז'אן אלרו, מפעיל סוכנים שהורשע בהברחה מל"בנון ונידון למאסר של חמש שנים. לאחר שני תיים זכה לחנינה מהנשיא, יצא מהכלא וחזר לסורו: הוא גנב עשרות כלי נשק מההגנה של קיבוץ מנרה – ורצח את רכז הביטחון של הקיבוץ. אלרו נשלח למאסר עולם, והשופטים קבעו בגור הדין: "מדובר באדם שאין בו שמץ של מוסר, איש הנכון לחתור תחת אושיות מדינתו". אלרו טוען כי אישיותו הושפעה מה-

שירות ב' 504 והוא "נשרט" שם. לפי פרסומים שונים, פרשת אלרו, והעובדה שמפעילים התלוננו כי הם "לוקחים הביתה" את חיי השקר המקצועיים ו"מפעילים" גם את האישה והילדים, גרמו לכך שלאורך השנים היו אלה קצינים מהיחידה עצמה שאמרו לא אחת כי יש לעשות רפורמה מרחיקת לכת באופן שבו פועלת היחידה ולהגביר את הפיקוח עליה. לתוך כל זה נכנס אל"מ א'. "כשהגעתי, מצאתי אווירה של פלמ"ח", הוא מודה היום. "עשיתי לאנשי היחידה שיחת פתיחה לא קלה. אמרתי להם שתהליכי העבודה ביחידה אינם סדורים מספיק, שהתרומה של היחידה למשימות השונות אינה מספקת, ושתורת הלחימה חייבת ערוך בואכה המאה ה'21". אל"מ א' קיבל את הגיבוי הדרוש מהרמטכ"ל ומראש אמ"ן ויצא לדרך. כצעד משמעותי ראשון הורה לכל אנשי היחידה, שפעלו מאז ומתמיד בלבוש אזרחי בלבד, להתחיל ללבוש מדים.

איך קיבלו את זה?
 "זה לא היה קל. אבל היום 504 היא יחידה צבאית, בדגש על צבאית".
ואיך עובד השילוב של צבא ולעבוד כתף אל כתף עם אויב, עם מרגל?
 "כשהגעתי ל'504 גם אני חשתי שזו בעיה. ראיתי את זה כמי שבא מבחוק. מהר מאוד למדתי שעבוד המפעילים, לאבד סוכן זה כואב כמעט כמו לאבד חבר בשדה הקרב. יש חבר'ה שנשארו ממש עם צלקות מזה שסוכנים שהם עברו איתם נפלו. זה הולך איתם שנים. בהתחלה לא הבנתי את זה. כמי שגדל מחוץ ליחידה

אלוף ד' (44), סגן מפקד היחידה. "בתוך זמן קצר יחסית אתה צריך לשכנע את השבוי למסור לך מידע אמיתי ומועיל, שיכול להציל חיים". היחידה, שהוקמה בשנת 1949, פעלה לאורך השנים בצל, בחשאיות גמורה, ונהנתה מהגנה כמעט מוחלטת של הצנורה הצבאית, שעצרה כל אוזר על אודותיה. למעשה, מעטים מקציני צה"ל, גם הבכירים שבהם, ידעו את מפקדיה של 504 אם ייתקלו בהם ברחוב. על הצלחות מבצעיות ספציפיות, מטבע הדברים, לא ניתן לספר גם כיום, אבל כן אפשר לומר שבשנה האחרונה קיבלה היחידה את פרס ראש אמ"ן, האלוף אביב כוכבי, ליחידות מצטיינות. "בשנת 2011-2012 הגענו למקום הראשון מבין כל היחידות המובחרות של צה"ל ברוח חוסן, שכולל נושאי תאונות דרכים, עריקים, בטיחות ומשמעת. אם הבסיס הוא איתן ואיכותי, אז גם הצד המקצועי מצליח. אני 'מגור' את מגבלות הצנורה, אבל אני יכול להגיד שאנחנו חווים הצלחות מאוד מרשימות, גם בהשוואה לעבר וגם ביחס לארגונים מקבילים", אומר אלוף-משנה א', שסיים בימים אלה שלוש שנות פיקוד על היחידה.

הרבה גבות הורמו בצה"ל ובמערכת הביטחון כשרוקא אל"מ א' נבחר לפקד על היחידה הסודית והמסווגת. בניגוד כמעט לכל מפקדיה, הוא לא צמח ביחידה. א' אולי לא מבין ערבית, אבל הוא ראה מקרוב כמה מחסומים במדינות ערב, אומר תת-אלוף יואב (פולי) מרדכי, כיום דובר צה"ל, שהיה מבכירי מפעילי הסוכנים ביחידה. "הוא חי טוב את העולם הערבי".

א' צמח בסירת מטכ"ל. קצין מצטיין, שאף זכה לצל"ש אישי מהרמטכ"ל וכבר בגיל 32 הגיע לדרגת אלוף-משנה. באחד מאותם "בני קורים" במדינות ערב, שאלוהים התייחס תא"ל מרדכי, היה א' אחד הלווחים שחטפו לישראל את מוסטפא דיראני, שהועבר לחקירה בירי אנשי 504.

לפיקוד על 504 הוזעק אל"מ א' במיוחד, ובשל כך נאלץ לקטוע את התפקיד שבו שימש באותה עת, נספח צה"ל במדינה באירופה. "לא רציתי את הפיקוד על היחידה", הוא מודה בראיון סיום תפקיד נדיר שהוא מעניק. "גם אמרתי את זה אז לרמטכ"ל. פתאום מבקשים ממך לחזור באמצע שליחות, לעזוב את תפקידך הנוכחי, להחזיר שלושה ילדים שנמציאים באמצע שנת לימודים, מה עוד שהתפקיד הזה הוא בכלל לא המקצוע שלי. לא גדלתי ולא שירתתי מעולם ביחידה הזאת. אבל גבי אשכנזי, שהיה אז הרמטכ"ל, והאלוף עמוס ידלין, שהיה אז ראש אמ"ן, אמרו לי שזה מה שצריך, שאני נקרא לדגל. כשמכניסים דגל למשוואה, בעיניי התשובה ברורה. בדיעבד, התפקיד עלה על כל הציפיות שלי. היום, בסיום התפקיד, אני

שיא סוריה בשאר אסד, מנהיג חמאס איסמעיל הניה או מזכ"ל חיזבאללה השייח' חסן נסראללה. בפעם הבאה שאתם רואים אותם נושאים נאום פומבי, הביטו סביבם. הסתכלו באנשים המקיפים אותם. בשרים ובקציני

הצבא הבכירים הניצבים לימינם ולשמאלם. זה נשמע הזוי, אולי אפילו לא ייאמן, אבל כל אחד מאותם מקורבים עשוי להיות מרגל לטובת ישראל, סוכן המעדכן את מפעילו הישראלי בכל התוכניות העתידיות של האויב. "מי שלא נמצא בביזנס הזה לא יכול להאמין מי משמש כמרגל", אומר סגן-אלוף ה' (43). "לא אחת חשבתי לעצמי: אם בצד השני היו יודעים – או אפילו אם בישראל היו יודעים – עם מי אני יושב עכשיו בחדר, אנשים היו מתעלפים". אתמול, בתקשורת, הוא קילל את צה"ל ואת ישראל, ועכשיו הוא יושב איתי, כמו בסרטים, בחדר אפוף סיגריות, עם תצלומי אוויר פרושים על השולחן, גורם אויב בכיר כל כך".

סא"ל ה' משמש כיום בתפקיד ראש ענף החקירות ביחידה 504 של חיל המודיעין. טרם הגעתו לתפקיד שימש במשך 16 שנים מפעיל סוכנים ביחידה העלומה, שמפקדה ובכירה מדברים כאן לראשונה וחושפים טפח מהעבודה המרתקת של גיוס והפעלת סוכן מעבר לקווי האויב.

יחידה 504, או בשמה הצבאי הרשמי "עוצבת המודיעין האנושי" (Human Intelligence), או בקיצור "יומינט", נחשבת ליחידת העילית של אגף המודיעין בצה"ל בשל מורכבות התפקיד שממלאים אנשיה: גיוס והפעלה של סוכנים, בלשון העם "מרגלים", מצבאות, מממשלים ומארגונים זרים, לטובת מדינת ישראל. חלק אחר מאנשי היחידה מופנה למסלול מסובך כמעט באותה מידה, של חוקרי שבויים. גם חקירת שבויים היא 'מיני-הפעלה', מסביר סגן

מפיקד 504 אל"מ א' (בצילום): "כדי להיות מפעיל סוכנים, צריך להיות אדם יוצא דופן. אתה עושה משהו שכמעט עומד בסתירה לערכי צה"ל. צריך לגייס מישהו שיבגוד בעמו, במולדתו, באנשיו. אף קורס בצה"ל לא מלמד אותך דבר כזה. נהפוך הוא. מלמדים אותך שבגידה היא משהו שלא ייעשה"

צילומים: אי.פי.איי, רויטרס, דובר צה"ל

בשטחים גורם כלשהו שרציתי להגיע אליו בשל הקשר שהיה לו למישהו באחת ממדינות ערב", הוא נזכר. "אותו אדם היה מאוד עשיר, ומבחינתי זו הייתה בעיה. ככל שאדם הוא בעל מעמד כלכלי גבוה יותר, קשה יותר להגיע אליו ולהתחבר בו. הבנתי שאולי אוכל להסתייע במשטרת ישראל, והתייעצתי עם קצין משטרה בכיר שהתגייס לסייע לי. 'אבל באיזו תואנה תעצור אותו?' שאלתי. 'לאשתך יש מכונית?' הוא שאל אותי. 'כן', עניתי. 'יש לה מכונית את כל האביזרים שהחוק מחייב?' הוא המשיך. 'לא', השבתי. 'יש לה מטף?' הוא הפתיע אותי. 'הוא אף נאלצתי להודות. 'זאם כן', הוא המשיך, 'הוא אף פעם לא מלא. בחום של הקיץ, בדיקה מטרידה כזו, מספיקה הערה אחת מיותרת שלו כדי שאֶ־ עצור אותו בתואנה של העלבת עובד ציבור'. וכך היה. אותו איש עשיר מצא את עצמו לפתע בתנאים קשים, בתא מעצר עם ריח של ליוול. ופתאום הגעתי, כאילו במקרה, נחמד, וגורר בינינו קשר. לא היה לו מושג מי אני. התחלתי

דיים ששירתו בה. 'אלה יכולים להיות היחסים בתוך המשפחה שלו, מתח בין אב לבן למשל, וזה לצד המבנה האישיותי המתאים'.
יש גם עניין כספי? הסובבים מקבלים הרבה כסף עבור שירותם?
"אם הסוכן היה רוצה כסף, הוא היה הולך לשרוד בנק. הוא היה מרוויח שם הרבה יותר כסף, ובפחות סיכון. זה מעבר לעובדה שאם פתאום אני ארפד אותו בהרבה כסף, זה יחשוף אותו מהר מאוד. פתאום יתחילו לשאול איך הוא קנה את זה ואיך השיג את זה. זה מחשיך מאוד. לכן התגמול הוא לא כספי, הוא בעיקר פסיכולוגי; זיהוי החסכים והמשחק בהם. ברור שאני יכול לפנק את הסוכן ולארז אותו בבתי מלון, במסעדות, או לראוג לטפל בבעיית האיך אוגות שלו או בחורים שיש לו בשיניים, אבל זה לא העיקר. העיקר הוא לאבחן את הבעיה שלו ולהתבית עליה. אני זוכר שבתור מפעיל צעיר יחסית הפעלתי סוכן שהיה מבוגר כמעט כפ־ ליים ממני, אבל הוא קרא לי 'אבא'".

שלי הציעו לי לבוא 'לעשות משהו מעניין'. עברתי מברקים שארכו שמונה חודשים, אחר כך שנתיים של הכשרה, שכללו לימוד ערבית וקורס של השב"כ. כשהסתבה ההונגרייה שלי שמעה אותי מדבר בערבית, היא הודיעה. בשנת 1991 הגיע ד' לעבוד בלבנון. "עברנו ברצועת הביטחון", הוא נזכר. "ישבנו חזק מאוד בשטח, עם כמות גדולה של מפעילים. האווירה הייתה משהו בין ג'נגל למערב פרוץ. אלה היו ימים עם המון אקשן, הסתכנות, המון עבודה בשטח והצלחות רבות בתחום הפח"ע".
אדם חביב ד', חייכן. בן טיפוחיו של תא"ל מרדכי, אחד כזה שמפעיל את הסובבים אותו מבלי שישמו לב. די בפגישה קצרה עימו כדי להבין כיצד הוא מצליח להתחבב על אנשים בקלות. "כדי להיות מפעיל סוכנים צריך לאהוב אנשים, לדעת להיקשר אליהם", הוא מסביר. "צריך להיות קצת שחקן, אבל אמין וגם חרוז אמונה. המטרה שלך היא להגיע לאדם מהצד השני, הצד של האויב, ולעשות לו תהליך של גיוס. המטרה היא שחיי האמיתיים ישמשו כ־ סוי לעבודה איתנו. זו ברית אוהבים, אבל עם אויבים. צריך להבין את האיש, את המניעים שלו. להכיר את המקומות הכי סודיים שלו ועל זה לעבוד. מפעיל טוב יודע לקחת את הבן אדם, לזהות אצלו את אותן נקודות ולשחק עליהן לצורך השגת שיתוף הפעולה. זה כמו בןוסף להיכרות המחייבת עם התרבות, עם השפה, וגם עם השפה הלא־מילולית, שפת הגוף".
תן דוגמה.

"גייסתי בעבר אדם מבוגר, מכובד, נשוא פנים, מאחת ממדינות ערב. הגיוס שלו הצליח מאחר שהבנתי שהוא חש סוג של נחיתות בשל מצבו המשפחתי המיוחד. זו הייתה החולשה שלו. הוא לא נתפס מספיק כגבר בחברה הערבית. זה יצר אצלו דיסוננס בין תפקידו הצבאי הבכיר לבין אי־ההכרה בגבריותו בחברה. הוא היה מתוסכל, ואני הבנתי שהתסכול הזה יהיה המניע שלו לעבוד איתי".

איך גייסת אותו?
"החוכמה היא לא למהר ולפתור לו את הב־ עיה, כי אז למעשה הוא כבר לא יצטרך אותך. הרעיון האמיתי הוא בעצם להתקרב אליו ולהע־ מיך לו את ה'שריטה'. לגרום לו, כאילו במקרה, לחשוב עליה עוד ועוד. במהלך הפגישות איתו, עברנו 'במקרה' ליד מקומות שהזכירו לו את החולשה שלו. התת־מודע שלו כל הזמן גרם לו לחשוב על הבעיה והזלזול שהיא יוצרת. כשב־ צעתי את תהליך ה'גיוס', הוא כבר היה 'מבושל' היטב. מודיעין אנושי הוא מעשה מופלא. אתה שולט בחיים של אנשים".

"המניעים לשמש כסוכן די חוזרים על עצמם", מסביר אלוף־משנה (מיל') דורון, לש־ עבר מפקד יחידה 504 ואחד המפעילים האג־

הזו, הגעתי עם פרספקטיבה אחרת, מרוחק. כאן ראיתי את הרמות השונות של הקשר עם הסו־ כן. הקשר של המפעיל הישיר, של מפקדו, של מפקד האזור. אצל כל אחד, הקשר עם הסוכן הוא ברמת אינטימיות שונה".
ומה קורה בשטח? "נופל"?
"ההשפעה היא בשתי רמות. ברמה המודי־ עינית, המידע מאותו סוכן כבר לא מגיע. ברמה המבצעית, עולות שאלות מה חשיפת הסוכן עושה ליחידה: האם נחשפו יכולות שלנו? מה זה עושה לאנשים שלי? כדי להיות מפעיל סוכנים, צריך להיות אדם יוצא דופן. אתה עושה משהו שכמעט עומד בסתירה לערכי צה"ל. צריך לגייס מישהו שביגוד בעמו, במולדתו, באנ־ שיו. אף קורס בצה"ל לא מלמד אותך דבר כזה. נהפוך הוא. מלמדים אותך שבגינה היא משהו שלא ייעשה. וכשאתה כבר מפעיל סוכנים, איך שומרים על זה שכשאתה חוזר ליחידה אתה לא 'מפעיל' את המפקד שלך? או את אשתך כשאתה חוזר הביתה? צריך לבחון נכון את האנשים בה־ ליד האיתור, ברגש על חוסן אישי, שיהיו יציבים, יידעו להבדיל בין מותר לאסור. קרה שנפרדנו ממפעילים לא מתאימים לאורך הדרך".

אחד מתוך מאה

המבדקים הפסיכולוגיים שנדרשים לעבור המועמדים ליחידה מורכבים במיוחד. "מתוך מאה, רק אחד מתקבל", חושף דובר צה"ל, תא"ל מרדכי. "בוחנים את יכולת האלתור, את היוש־ רה, את היכולת הבין־אישית, את היצירתיות. להיות מפעיל זה כמו תולעת בדם. אתה הופך להיות מכור לזה, לא משתחרר מזה. הבעיה היא שאתה מתחיל להפעיל גם אנשים אחרים סבי־ כן, ולא רק את הסוכנים שגייסת".

איך מונעים את זה?
"פעם, בימי המרצדסים בלבנון, כשצה"ל היה הריבון שם בשטח, אנשי 504 היו מא־ צ'ואים", מספר אל"מ א'. "אי־אפשר היה להת־ לבט. אי־אפשר היה לחשוב: 'היום שלחתי את הסוכן למשימה לא ערכית, לא מוסרית'. פעם, אם זה היה מפריע לך, זה היה נתפס כחולשה. היום יש ביחידה הרבה מאוד פילטרים. נערכים פורומים למפעילים, שיחות עם אנשי מקצוע. מעוררים אותם לדבר. יש תהליכי בקרה ופיקוח ששומרים על הבן אדם. זה מנגנון המניעה הכי יעיל – להיות תמיד עם האצבע על הדופק. לא להגיע למצב כמו סוכן המוסר לשעבר יהודה גיל, שכמעט ייצר מודיעין שלא קיים".

בניגוד לאל"מ א', סגנו, סא"ל ד', צמח ביח־ דה ומילא בה את כל קשת התפקידים, ממפעיל שטח ועד לתפקידו הנוכחי. הוא זוכר היטב את התקופה שעליה מדבר מפקדו. "הייתי צנחן", הוא מספר. "חצי שנה לפני חופשת השחרור

בסיבת הלוחם של כל מפעיל ב־504 משובצת חתיכת אבן קטנה, שבר מסלע גדול שהגיע בדרך עלומה מסוריה. "כל חתיכה שונה בצורתה מהאחרות", מסבירים המפעילים. "זה כמו שכל הפעלה של סוכן שונה מהפעלה אחרת, ולכל מפעיל ולכל סוכן יש אופי שונה"

לעזור לו, וככה נרקם חיבור, שלמרות שהת־ חיל בנסיבות רעות מבחינתו, הטעם הטוב של העזרה שהגשתי לו נשאר. צריך להבין, היחסים בין מפעיל למופעל נוגעים בידידות ובהערכה הדדית. פעמים רבות מגיעים גם להיכרות מש־ פחתית. ככל שהחיבור והידידות יותר אמיתיים, הסוכן יאמין בך יותר, יסמוך עליך יותר וירצה להעביר אליך כמה שיותר מידע. לכן זו תחושה נוראית כשנופל סוכן. יש לפעמים סרקזם, אומ־ רים, 'עדיף שיפול סוכן מאשר לוחם של צה"ל'. אבל אם הכרת מישהו שנים, עבדת איתו, בנייתם מערכת יחסים של חברות ושל אמון, זה כואב מאוד. המעשה שהם עושים הוא נסיבתי, הוא לא בגידתי. בטקס החלפת הפיקוד שלי, כשסיימתי תפקיד בגזרת עזה, אמרתי שאני רוצה להודות גם לאותם אנשים, אמנם בלי מדים, שמשרתים

איך בוחנים את מי לגייס כסוכן?

"על פי דרישות אמ"ן יודעים מה הצרכים", מסביר סא"ל ד', "יודעים איזה מודיעין רוצים להשיג. בשלב זה מחפשים מידע שיובייל לה־ צבעה על יעד לגיוס. כשמאתרים יעד כזה, מחפשים הודמנויות לחיכוך איתו, טובות או טרגיות. הצעת הגיוס נעשית לפעמים באופן מדורג, לפעמים בצורה מתוחכמת שתיראה מקרית למרות שהיא ממש לא כזו. זה סוג של תיאטרון. אם היעד מאוד פגיע, יכולה להיות גם פנייה ישירה".

"יש לאשתך מטרף?"

בשנות פעילותו הרבות ביחידה צבר ד' אינספור סיפורי גיוס והפעלה מרתקים. "היה

אותנו בנאמנות אין קץ. אנחנו תלויים בהם. אנחנו שומרים על חיילינו בעזרתם. זה אחד ההבדלים העיקריים בין ההפעלות שלנו להפעלות שעושה שירות הביטחון הכללי. השב"כ מפעיל את סוכניו על ידי מניעים שליליים, כמו מעצרים. אצלנו, ההפעלה נעשית מתוך מניעים חיוביים. הברל נוסף הוא שהשב"כ מפעיל סוכנים רק במקומות שהוא נמצא בהם. אנחנו מפעילים סוכנים במקומות שישראלים לא יכולים להתקרב אליהם."

יש דילמות?

"יש פעילויות, שאתה יודע שהסוכן מסתכן בהן. אתה יודע שאם הוא יביא לך את המידע הזה, זה עלול להביא לחשיפתו. דברים כאלה עושים בהמון כאב, אבל אתה חייב את המידע הזה."

עד כמה בכירים יכולים הסוכנים להיות?

"הפעלתי אנשים ברמה מאורמאוד גבוהה, גם בממשל וגם בגופי ביטחון של שכנותינו. ולא אחר, הרבה. זה יכול להיות גם ברמת שר בממשלה."

ביחידה קיים זה שנים מנהג פנימי, של פיו מפעיל שמצליח לגייס סוכן טוב במיוחד מקבל בקבוק יין משוכה. על התווית של הבקבוק מודפס בשפת קור חמשיר המהלל את ההצלחה. סא"ל ד' לא מודה, אך ניתן להניח כי בביתו יש מרתף יינות מרשים.

אל"מ (מיל') דורון הוא דור שני ביחידה 504. אביו שירת במשטרה הצבאית, ובמהלך מבצע סיני, בשל העובדה שידע לדבר ערבית, חקר שבויים בשטח. משם, הדרך ליחידה דה הייתה קצרה. האב הפך למפעיל סוכנים והגיע עד לדרגת סא"ל ולתפקיד סגן מפקד היחידה. הבן שירת כקצין חימוש, ולאחר חצי שנה בשירות קבע עבר ל-504, שם שירת עד שחרורו בדרגת אל"מ בתפקיד מפקד היחידה. "29 שנים הייתי בצבא, כמעט כולן בייחידה", הוא אומר. "אני השתחררתי מצה"ל בדרגת אל"מ והפעלתי בצבאות ורים סוכנים שהיו בעלי דרגות יותר גבוהות משלי. בארגוני טרור, שם יש תפקידים ולא דרגות, הפעלתי אפילו בכירים יותר. אגב, לאו דווקא הבכירים הם תמיד הטובים ביותר."

אל"מ (מיל') דורון הוא ספר היסטוריה מהלך של תולדות היחידה. הוא יודע לספר על צמיחתה מתוך הש"י, שירות הידיעות של ההגנה, על מפקדיה הראשונים, על הבסיסים שהיו לה בסודן ובטהרן, על סיירת מטכ"ל שצמחה כזרוע מתוך היחידה ועל התקופה שבה הועברו מסרים באמצעות יוני דואר.

"הצטרפתי ל-504 בשנת 1977, ועוד הספקתי לעבוד בשיטת הסימונים מול הסוכנים שהפעלתי", הוא נזכר בעידן שלפני הטלפונים הניידים. "אם הייתי יורה זיקוק בצבע כלשהו באוויר, הסוכן היה יודע שצריך ממש. אם חוליה יצאה לדרך, הסוכן היה תולה שמיכה אדומה על חלון הבית שלו. היו סימונים לכל דבר."

המפעיל נרצח

כששואלים את אנשי היחידה על הסכנות הכרוכות בתפקידם מתוקף פגישותיהם עם סוכני אויב, עולה מיד שמו של סא"ל יהודה אדרי ז"ל, אחד ממפעילי הסוכנים המצטיינים ביחידה. אדרי נרצח בשנת 2001 על ידי סוכן שהפעיל. המפגש בין השניים נקבע בשולי כביש המנהרות, בין גוש עציון לירדן שלים. הסוכן הגיע למכונית שבה ישב אדרי, שלף אקדח, ירה בו מטווח קצר והרג אותו. "יהודה אדרי היה מפעיל ותיק מאוד, שבפעילותו לאורך השנים הציל המון ישראליים", אומר סא"ל ד'. "להיות מפעיל זו עבודה מסוכנת בגלל האזור שבו נפגשים וגם בגלל העובדה שאתה לא מגיע למפגש עם הסוכן במטרה להילחם, ולכן תמיד אתה

אל"מ א' היה בראש הלוחמים שהגיעו למוסטפא דיראני (בתמונה). "אני זוכר בחור שמו, שהתאפס בתוך שבריר שנייה. ממש באפס זמן, מתוך שינה, הוא קלט מה קורה. אני זוכר שאפילו שם, במהלך המשימה, זה הצליח להרשים אותי"

עצור רגע. מעולם לא שמעתי אותו מתלהב בצורה כזו. משתה לא בסדר עם האיש הזה. זה נשמע כאילו שהוא גייס אותך ולא להפך. נדהמתי. זה היה נכון. לקחנו את האיש לבדיקה פסיכולוגית, והחששות שלנו התאמתו. הפסיכולוג איבחן אותו כפסיכופת לחלוטין. במבחן הכתמים של רורשאך הוא ראה רק את הלבן בין הכתמים. הפסיכולוג קבע שמדובר באדם מסוכן למפעיליו, במיוחד שיש לו כוח רצח אפילו בגלל הפסד במשחק שש"ש. נוצרה דילמה, להפעיל או לא להפעיל? בגלל שהאיש היה הצינור היחיד למידע שרצינו, הפעלתי אותו. אבל הייתי תמיד דרוך וערני מאוד."

"אנחנו מקפידים לקיים כל הזמן דיוני ביטחון הפעלה", אומר סא"ל ה'. "סוכן, ברגע שדיברת איתו בטלפון, כבר סיכנת אותו. לא אחת אני נתקל במפעילים צעירים להוטים, שרק רוצים להביא מהסוכן עוד ועוד מידע כל הזמן. המטרה טובה: להציל חיים, אבל הסכנה גדולה מאוד. ברגע שאתה מפעיל את הסוכן יותר מדי וגורם לחשיפתו, זה מסוכן מאוד לשניים. לא פעם בלמתי מפעילים כאלה. ביקשתי מהם להוריד את הקצב, לא להגיע למצב של 'הפעלת יתר', שעלולה לסכן את הסוכן ואותם."

בסיכת הלוחם של כל מפעיל ב-504 משובצת חתיכת אבן קטנה, שבר מסלע גדול שהגיע בדרך עלומה מסוריה ונמצא בבסיס היחידה. "כל חתיכת אבן כזו שונה בצורתה מחתיכות האבן בסיכות האחרות", מסבירים המפעילים. "זה כמו שכל הפעלה של סוכן שונה מהפעלה אחרת, ולכל מפיץ עיל ולכל סוכן יש אופי שונה. אייפאשר להשוות. זו הייחודיות בעולם הזה – צריך תמיד לשמור על ערנות ועל דריכות שיא, כי גם אחרי מאה הפעלות של סוכנים, הסוכן ה-101 הוא אחר, חדש, שונה."

"להיות מפעיל", אומר סא"ל ה', זה המקצוע הכי מעניין בעולם. ממש לשבת עם מרגל בפועל. האינטימיות של החומר שאתה מקבל, דברים מדיניים, אתה הראי

שון שרואה אותם ונחשף אליהם. כמי שהיה לוחם בצנחנים, אני יכול להגיד היום שסוכן טוב מבחינה מבצעית שווה שלוש אוגרות. בהשגת המידע בזמן הנכון הוא יכול לחסוך לכוחות שלמים את הצורך להילחם."

בשהטכנולוגיה מתקדמת כל כך, יש עדיין צורך במרגלים אנושיים? אולי כל הסכנה הזו מיותרת?

"כל נושא הסייבר הוא אחלה, כל האמצעים הטכנולוגיים וגורש המידע, אבל אסור לשכוח שרוב הארגונים צמחו על מודיעין אנושי", מסביר סא"ל ד'. "בסופו של דבר, האדם הוא המכשיר הכי מתוחכם. כל עוד ישנם אנשים, אפשר להשפיע עליהם. בני גור למכשירים טכנולוגיים, אנשים אפשר לשאול שאלות וגם לכוון אותם לצומת שאתה רוצה שיהיו בו."

"היומינט מביא צבע, ריחות, כוונות, אווירה, ניבים וטעמים", מוסיף תא"ל מר"דכי. "הוא מאפשר לראות איך אומרים את הדברים, שזה דבר שאמצעי האזנה טכנולוגיים לא יכולים לתת."

אל"מ א' מחזק את הדברים. "כל עוד יש בני אנוש, יש צורך במודיעין אנושי. חשוב כמובן להיות מעורכנים בעולם הטכנולוגי, אבל אסור לשכוח שטכנולוגיות קורטות. אפילו במבחן הקר, האינטרסנטי, של מ' מספק את הסחורה, המודיעין האנושי עדיין מספק. למרות שמדובר בתהליך ארוך, עמוק, קשה ומורכב."

כמה ארוך ומורכב? "היומינט הוא משפך", מסביר סא"ל ה'. "כדי לקבל סוכן אחד טוב, פוגשים מאה. זה משביו. יכול גם לקרות שאחרי מבצע חובק עולם, שעברת בו שש תחנות כדי להגיע לסוכן אופציונלי, בסוף הוא אומר לך, 'לא רוצה'."

כמו עם נשים

בקורסים להכשרת מפעילים שהוא מעביר ביחידה, נוהג סא"ל ד' להשוות את הליך גיוס הסוכנים ליחסים עם בנות המין השני. "זה יכול להיות מהיר, הדרגתי, או עם כמה אכזבות. בכל מקרה, לא מוותרים מיד בפעם הראשונה. זה סוג של ריקוד, ותפקיד המפעיל הוא למצוא את החולשות ולהציע בצורה כזו שלא תיבלם מיד בהתחלה", הוא מסביר. "אפשר להציג את זה בעדינות: 'אני צריך ממך ייעוץ', למשל, ולא דווקא לקרוא לזה מידע. או, 'מעניינים אותי רק דברים כלליים'. אני תמיד מזכיר לחניכי קורס המפעילים להיות צנועים. לא להיות בטוחים שהם יודעים הכל על הסוכן שלהם. הפעלה היא סוג של אמנות שנרכשת עם הניסיון. אני, על שבוע שביליתי ביחד עם הסוכן שלי, מחזיק הפ' עלה של ארבע שנים. תוך כדי השיחות בינינו אני יודע איך להזכיר ולהעלות, כבדרך אגב, חוויות מהארוחה במס' עדה שהיינו בה, מהסרט שראינו וצחקנו בו יחד, או מהג'קווי שישבנו בו. אני שומר איתו על אותה אווירה חברית, שבה נוח לו לתת לי את המידע הדרוש."

סא"ל ה', דתי חובש כיפה, מספר על חוויה יוצאת דופן שאירעה לו במהלך פגישה שקיים עם סוכן בשבת, באחד מבתי המלון בארץ. "ירדנו לאכול בחדר האוכל, שבדיוק נערך בו קידוש. באותו יום, בגלל הפגישה עם הסוכן, הייתי בלי כיפה על הראש. הוא לא ידע שאני אדם דתי. כשהתחיל הקידוש הסוכן שאל אותי: 'למה אתה לא עושה?' זרמתי איתו. רוצה שנעשה? שאלתי, והנחתי מפית על הראש. הוא עשה כמוני. הערבי שם מפית על הראש והשתתף בקידוש."

איך מסתדרים עם כיפה על הראש בסוג פעילות כזה?
"כשחשבת שיהיו לי בעיות, הורדתי את

האלוף כוכבי. נתן פרס

הכיפה. אבל היו מקרים שדווקא השתמשתי בה, ובניגוד להערכות, הסוכנים דווקא לא נבהלו מזה. בהרבה מקרים זה אפילו עזר לי לבנות אצלם את האמון. הם חשבו ש'אם יש לי אללה על הראש, אני לא יכול לעבוד עליך'. זה נתן להם ביטחון".

לעומת הביטחון והאמון שבונים מפעילי היחידה אצל הסוכנים, דווקא בתוך קהילת המודיעין הישראלי פנימה, התכונות הללו חסרות מעט. לאורך שנים רבות שררה מתיחות רבה, לעתים על גבול העוינות, בין יחידה 504, השב"כ והמוסד, שכל אחד מהם חש שרעהו חודר לתחום שהוא אמון עליו. לפני פרוץ אינתיפאדת אל-אקצה היו אלף אנשי 504 שהתריעו מפני ההתקור ממות האלימה המתקרבת. "אמרנו שתפרוץ אינתיפאדה חמושה", נזכר בכיר ביחידה, "בניגוד לעמדת השב"כ, שלא צפה אותה. באותם ימים התחלנו לגייס סוכנים בשט"חים, שנתנו לנו את האינדיקציה הכי טובה שהרובים יופנו בסופו של דבר אלינו". בתקופה שיחידה 504 והשב"כ פעלו במ"קביל בגדה וברצועת עזה, הם דרכו לא פעם זה על אצבעותיו של זה, והשב"כ אף ניסה למנוע מ-504 לגייס סוכנים בשטחים שבהם הוא פועל.

כיום הקולות אחרים לגמרי. "ירח דבש" היא ההגדרה. "קיימת כיום מערכת יחסים אולטימטיבית עם השב"כ", מספר אל"מ א'. "מערכת שהיא כמעט בלתי סבירה בעיני הוותיקים בשתי היחידות. קורה שעובדים יחד, ובסוף התוצאות טובות יותר. כדי שצה"ל ואמ"ן יעמדו במשימותיהם, הם חייבים שתהיה להם יכולת איסוף משלהם. הארגונים האחרים עוסקים באיסוף אחר. הפתרון, במקרה של חפיפה, הוא בשילוב ובשיתופיות ולא בביטול האחר".

אבל הקרב הגדול שהיה ועודנו הוא בין 504 לבין המוסד, קרב שהגיע לשיאו כשראש המוסד עמד האלוף (מיל') מאיר רגן, שרש לסגור את 504 ולהותיר את הפעלת הסוכנים באופן בלעדי בידי המוסד. "להפ"עיל מודיעין בארץ זרה בלי יחידה 504 כמו לעבוד עם יד קשורה", אומר גורם בכיר במטכ"ל. "צה"ל לא יכול לוותר על היחידה הזו. עם כל הכבוד לטכנולוגיה המתקדמת, ליכולות ההאזנה ולסייבר, עוד לא נולד התחליף למרגל האנושי".

"מול המוסד יש עוד עבודה", מודה אל"מ א', "וטוב יהיה אם נשפר את שיתוף הפעולה בינינו. אבל אנחנו בדרך".

"תמיד היה ותמיד יהיה מתח מובנה מול כל גופי היומנט", מסביר אל"מ (מיל') דרן. "אבל גם בתקופות הכי קשות ומתוחות יש עדכון הדדי בין הגופים לגבי גיוס המ"קורות. זה עובד בשיטת 'ראשון זוכה, שני בוכה'. מי שגייס ראשון את הסוכן מודיע לשאר הגופים, והם לא מתעסקים איתו".

"ערבית של סוחר"

לטענת אל"מ (מיל') דורון, אף אחד מגופי היומנט לא מתקרב אפילו להישגי היחידה מבחינת מידע שהושג על יעדי טרור. "כשאני שומע מישו מדבר ערבית, אני יכול לומר מיד אם הוא מהמוסד, מהשב"כ או מ-504", הוא מסביר את ההבדל ביכולות הגיוס. "הערבית של המפעילים ב-504 היא לא ערבית של לוחמים, היא ערבית של סוחרים, של מנהלי משא ומתן, 'תן וקח'. אני זוכר שכשהייתי מפקד היחידה, חזר קורס של מפעילים חדשים משנה וחצי של לימודים באולפן השב"כ. נכנסתי אליהם ושאלתי אותם בערבית: 'אתם מבינים אותי?' כולם ענו לי 'כן'. סיפורתי להם ברציפות חמש בדיחות בערבית. אף אחד מהם לא צחק. אמרתי להם: 'אתם לא מבינים כלום'. בדיחה זו לא שפה, זו תרבות. זו הבנה".

אל"מ (מיל') דורון מספר על מעין מבחן פנימי שהמפעילים היו עורכים לעצמם. "היינו רואים עשרה ערבים יושבים על ספסל בגשר אלנבי ושואלים את עצמנו

תושב גילה מתחבא מהירי בשנת 2001

סא"ל יהודה אדרי ז"ל (בתמונה) היה מאנשי היחידה הבולטים. רבע שעה לפני שהיו יורים על גילה, הוא ידע להגיד בדיוק באיזו שעה יירו - ומאיה בית", נזכר תא"ל מרדכי אדרי שילם את המחיר. הסוכן שהפעיל קבע איתו פגישה, הגיע למכוניתו ורצח אותו

גם היה עלול להעיר אנשים מסביב וגם הפ"ריע למשימות נוספות שעשינו שם בבית. ופתאום היא שתקה. בתוך כל הלחץ והמתח של הפעולה, אני זוכר לפתע את הדממה הזו. העפתי מבט לכיוון שלה, וראיתי שמי שהיה אחראי לשתיקה שלה היה עמנואל. הוא פשוט הניח עליה ז'קט וכיסה אותה. ברגישות שלו, הוא הבין מה באמת מפריע לה. יותר מזה שחוטפים את בעלה, היא צרחה כי היא מצאה את עצמה בחדר מלא גברים זרים, בכתונת לילה חשופה, בכ"פיות. ברגע שעמנואל עטף אותה בז'קט היא השתתקה. הוא מצא פתרון מבצעי ואנושי. הרי בקלות אפשר היה להשתיק אותה גם בדרכים אחרות", מספר א'.

דיראני הובא לישראל ונחקר על ידי מי שכוונה "קפטן ג'ורג'", ששירת כחוקר שבויים ביחידה 504. לאחרונה עלה סיפור אותה חקירה לכתורות, לאחר שג'ורג' הגיש תביעה נגד מדינת ישראל בטענה שהפכה אותו שעיר לעזאזל והפילה עליו את כל האשמה באשר לדברים אסורים שנעשו כביכול בחקירתו של דיראני.

בתקופת חטיפתו וחקירתו של דיראני שימש סא"ל ד' כמפעיל סוכנים ביחידה. "עברתי אז מול סוכנים בגזרה המערבית בלבנון, והיה לי חלק נכבד במידע המודיעיני עיני לקראת חטיפת דיראני", הוא מספר. "בחקירה לא הייתי מעורב, אבל ברור לי שצוות החוקרים לא פעל לבר. זו הייתה החקירה הכי מתוקשרת ומפוקחת. לדעת האישית, זה סוג של היתממות להגיד שלא הרבה אנשים היו מעורבים".

במסגרת שירותו בסיירת מטכ"ל נתקל אל"מ א' מקרוב גם באסונות ובכישלונות, וראה את ההתמודדות עימם. כקצין צעיר ביחידה היה שותף למבצע "שיח אטר", שהפך לאסון צאלים ב'. מאוחר יותר היה חלק מכוח הפריצה לבית שבו הוחזק החייל החטוף נחשון וקסמן ז"ל, ואף נפצע מאש המחבלים במהלך הפריצה שנכשלה, שבה מצאו את מותם וקסמן וקצין הסיירת סרן ניר פורוז"ל.

"שיח אטר" היה ההתנסות המבצעית הראשונה שלי", נזכר א'. "הייתי בכוח הקדמי. כשאירע האסון, היינו הראשונים להגיע לפצועים. ניסינו לטפל במי שאפשר ואיך שאפשר. אין לי ספק, שאפילו בתת-מודע זה היה אירוע שהשפיע עליי בהמשך דרכי". גם את ניסיון החילוץ של וקסמן זוכר

א' היטב. "הייתי בכוח הפריצה עם ליאור לוטן. היינו עיקר הכוח של פעולת דיראני, וחשבתי לעצמי: 'היינו עכשיו בבית של דיראני, הבאנו אותו מלבנון, כמה קשה יכול להיות לפרוץ כאן לבית?' ואז הרלת החיצונית הייתה חסומה, והיה צריך לפורץ, מה שניטרל את גורם ההפתעה. אתה שומע בקשר, 2, 3 פעל', ויודע שקל וחלק זה כבר לא יהיה. אבל מסתערים בגלל החברים שלצדך. זה מה שעובר לך בראש. רצים קדימה. מה שיהיה יהיה".

ברמה האישית מסיים אל"מ א' את הפי"קוד על היחידה בטעם חמצמץ. הוא אף שקל לפרוש מצה"ל לאחר שראש אמ"ן, האלוף אביב כוכבי, הודיע לו כי כרגע אין כוונה לקדם אותו לדרגת תת-אלוף. הודעתו של ראש אמ"ן הגיעה על רקע קשרים שניהל א', כמו קצינים בכירים נוספים בחיל המודיעין, עם סגן-אלוף (מיל') בועז הרפז, מפ"רשת המסמך המפורסם. הקשר ביניהם היה אמנם מינורי, אבל בשל העובדה ששמו של א' הוזכר בטיטוט מבקר המדינה הוחלט לא לקדם אותו בדרגה ובתפקיד. אגב, מחליפו המיועד בפיקוד על היחידה עדיין לא נכנס לתפקיד – בדיוק מאותה סיבה. בשל כך משמש כרגע סא"ל ד', סגן מפקד היחידה, ממלא מקום המפקד.

"דובר על כך שאתמורד על תפקיד ראש חטיבת ההפעלה באמ"ן, שמאויש על ידי תא"ל, אבל ראש אמ"ן הודיע לי שזו לא החלטה שתילקח כרגע. התלבטתי וחשבתי להשתחרר, אבל ראש אמ"ן ביקש ממני להישאר בצבא", מסביר א'.

ומה לגבי הקשר שלך עם הרפז? "בריקת מבקר המדינה בנושא עוד לא הסתיימה. אני ישן מצוין בלילה".

מבחינה מקצועית, לעומת זאת, הביא אל"מ א' את היחידה לשיא שהוא אולי חסר תקדים מבחינת הישגים. "היו הישגים שאני לא זוכר כמותם בעולם המודיעיני", הוא אומר. "הגענו לתרומה שאין לה אח ורע בא"זורים ששנים רבות ניסו לפרוץ. עשינו את זה בזמן קצר, במחיר זול, ובסדר גודל ובאיכות הכי גבוהים שיש. השגנו מודיעין שלא היה קיים לפני כן. כשהגיע, הוא היה מה שנקרא 'בוננוה' בעולם הסיכול. במבחן הסובייקטיבי שלי וגם במבחן האובייקטיבי של מפקדיי, 504 נתנה מענה לכל המשימות שהוטלו עליה. היחידה הביאה תרומות מודיעיניות משמעותיות ביותר, חלקן פורצות מעטפת וללא תקדים. נכון ל-2012, 504 היא יחידה רלוונטית מאוד, שנמצאת בשיא חיובי".

האביב הערבי ודאי סייע לפעילות היחידה.

"אנחנו אהבים חוסר יציבות", מחייך סא"ל ד'. "אנחנו רוצים להיות האי שכולם רוצים להישאר עליו. בתקופות כאלה זה כמו קזינו. צריך לדעת על איזה סוס להמר. אלה תקופות מעניינות, שלטעמי המודיעין האנושי הוא המוביל בהן. ועדיין לא נאמרה המילה האחרונה".

גם סא"ל ה', המשרת זה 17 שנים ביחידה, דה, משוכנע לחלוטין שהמשבר נותר הרחק מאחוריה. "אני אומר באופן חד-משמעי: יצאנו מהבור. אנחנו נמצאים בפסגה. זו תקופה מדהימה".

"היחידה היא עוף החול", מוסיף אל"מ (מיל') דורון מניסיונו רב השנים. "היא עברה מכות קשות, ותמיד יצאה מהן יותר בריאה. רשתות נפלו, כמו למשל 38 אנשי הצבא הסורי בשנות ה-60. פתאום המידע נעצר לחלוטין. זה טראומטי, אבל היחידה יודעת לבנות את עצמה מחדש במהירות. אחרי הנפילה של הרשת בצבא הסורי, למשל, היחידה עברה מפעולה ברשתות לפעולה מול יחידים".

אבל אולי גם האויב מפעיל סוכנים אצלנו?

"בכל מקום שיש בו אנשים, יש בגי"רות", מחייך סא"ל ה'. "אם זה בתחום הבין-אישי ואם זה בתחום הלאומי. בני אדם הם בני אדם".